

LITTERATUR

JOHAN ANDERSSON:

Mission impossible

I takt med att det politiska klimatet har förändrats har allt fler sk heliga kor kommit att ifrågasättas i den offentliga debatten. Som ett resultat av den allmänna marknadsvår, som för närvarande sveper över Sverige, har det offentliga biståndet blivit föremål för en grundläggande ideologisk kritik.

Bo Karlström: **Det omöjliga biståndet.** SNS-förlag 1991

Bo Karlströms bok "Det omöjliga biståndet" är den senaste av en rad bearbetningar som framför kritik mot den nuvarande utformningen av den statliga u-hjälpen. Karlström behandlar på ett föredömligt sätt centrala systemproblem som uppstår vid användande av bistånd som mekanism för fattigdomsbekämpning.

Syftet med Karlströms bok är att undersöka huruvida u-hjälpen har varit till gagn för mottagarländerna. Utgångspunkten för Karlströms granskning är att ekonomisk tillväxt är grundfundamentet för framåtskridande. Den centrala uppgiften vid bedömning av biståndets måloppfyllelse blir således att studera sambandet mellan bistånd och tillväxt.

Ekonomiska resonemang och analyser spelar en stor roll i "Det omöjliga biståndet". Karlström framhåller att problem med den statliga u-hjälpen till väsentlig del kan föras tillbaka på dess ekonomiska organisation.

Det offentliga biståndet förutsätter betydande inslag av central planering. Biståndspolitikerna har byggt upp kring en övertro på statlig interventionism. Genom att biståndsprojekten ej har vuxit fram spontant på en fri marknad utan tvärtom tillkommit genom statlig planering upp-

står en grogrund för allvarliga felbedömningar. Planekonomin uppvisar inte samma anpassningsförmåga som marknadsmekanismerna.

Den statliga u-hjälpen bygger på överföring av resurser mellan två byråkratiska filter. I dessa båda filter uppstår potentialer för olika problem som bidrar till att resurserna används på ett kontraproduktivt sätt. Utgångspunkten för biståndet blir ej de fattigas preferenser och behov utan olika typer av intressen i avsändarens och mottagarens biståndsapparatur.

Karlströms framställning är genomgående mycket väldokumenterad. Han arbetar med ett rikt källmaterial kombinerat med egna praktiska erfarenheter av biståndsarbete. "Det omöjliga biståndet" utmärks av en intellektuell ansats med ambitionen att verkligen gräva fram grunden till problemen.

Redan av bokens titel framgår att Karlström anser att offentligt bistånd är behäftat med så pass allvarliga och grundläggande problem att det är berättigat att fråga sig huruvida det överhuvudtaget är möjligt att åstadkomma något konstruktivt med statlig u-hjälpspolitik. Trots sin uttalade skepsis mot biståndets möjligheter menar dock Karlström att offentligt bistånd är moraliskt riktigt.

Denna premis är bokens enda egentliga svaghet. En rimlig distinktion vid bedömning av en handlings moraliska status är att skilja mellan konsekvens- och intentionsmoral. Oavsett vilket av dessa angreppssätt man väljer att applicera på det offentliga biståndet, framstår Karlströms ståndpunkt som tvivelaktig.

Vid ett konsekvensmoraliskt betraktelsesätt är detta uppenbart. Det offentliga biståndet har låst fast u-länderna i ett

beroende av västvärlden och motverkat en självständig ekonomisk utveckling i mottagarländerna. Hur kan en handling som inte löser några problem, utan snarare stjälper än hjälper, betraktas som moraliskt riktigt?

Men även med en intentionsmoralisk utgångspunkt måste biståndet anses vara moraliskt tvivelaktigt. Har det primära syftet med statlig u-hjälp verkligen varit att hjälpa fattiga länder? En granskning av svenskt bistånd ger snarare vid handen att biståndspolitikerna har använts som en ideologisk experimentverkstad.

Det svenska biståndet har till övervägande del tillfallit diverse marxistiska regimer. Socialdemokratins engagemang i tredje världen har varit ett sätt att föra en mer ideologiskt renlärig linje än vad som varit taktiskt möjligt på hemmaplan. Biståndsgivandet har — precis som Karlström konstaterar — knappast varit en politiskt, eller ideologiskt neutral handling.

Karlströms övergripande slutsats är att biståndet som helhet har varit ett miss-

lyckande. Det går ej att påvisa ett positivt samband mellan bistånd och tillväxt. Han menar dock att det finns viktiga undantag från denna regel. I boken framhålls att investeringar i mänskligt kapital, såsom utbildning och hälsovård, har varit långt mer framgångsrika än de ekonomiska biståndsprogrammen. Karlström menar att denna typ av bistånd på lång sikt kan bidra till en förbättrad ekonomisk utveckling.

"Det omöjliga biståndet" är en utmanande bok som innehåller många viktiga slutsatser. Karlström menar att det är otillräckligt att genomföra smärre förändringar inom det nuvarande systemets ram. Biståndet som helhet måste ifrågasättas. I ett av bokens inledande kapitel skriver Karlström att "större delen av våra politiker tänker fortfarande i gamla banor. Den revisionism som förekommer är ganska marginell".

En omorientering av politiken bort från statlig centralplanering till hjälp baserad på frivillig basis tycks ännu så länge enbart vara en alltför avlägsen illusion.